

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Sotsioloogia, sotsiaaltöö, sotsiaalpoliitika õppekava
Sotsiaaltöö eriala

Anneli Djakiv
PEREKOND KUI VÕRGUSTIK: LAPSE PERSPEKTIIV
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dagmar Kutsar(PhD)

Tartu 2018

ABSTRACT

Family as a network: Child's perspective

Over time, family has developed as an academic concept, a social institution and also as an individual experience. As a result, it has become more difficult to define it. In statistics, the term „household” is used instead of family. The size of a family may be equivalent to the household's, but it may also be a broader notion depending on who is considered as a family member. Family structures are diverse and thus the family may grow beyond the household boundaries and could be looked at as a network. Mainly, the definition of a family has been studied from an adult's point of view, while children's visions have been overlooked. Apparently children have their own individual definitions of their family that can differ from that the other household members could report.

The aim of the study is to explore children's conceptions of family as a network. The goal of the research is to find out whom the children consider as their family members, what are their relationships like and which is the importance of family members to them.

I conducted the present Bachelor's study in May 2017. Eight children from Estonia aged between 12-13 took part in it. I conducted semi-structured interview with them, using Eric D. Widmer's social network mapping method. It consisted of two parts: writing a list of family members and a semi-structured interview.

The first part of the study creates a theoretical background, which is followed by the introduction of the methodology of the study, data analysis and discussion. The study ends with a conclusion.

Sisukord

Sissejuhatus	4
Teoreetiline ülevaade.....	5
1. Perekond ja võrgustik	5
1.1 Perekonna määratlemine	5
1.2 Võrgustik.....	7
2. Lapse perspektiiv	9
2.1 Lapsed kui sotsiaalsed toimijad.....	9
2.2 Probleemi seade.....	10
3. Metoodika.....	11
3.1 Metodoloogiline lähtekoht	11
3.2 Teoreetiline lähtekoht	11
3.3 Meetod	13
3.3.1 Andmekogumismeetod.....	13
3.3.2 Uurimuses osalejad	14
3.3.3 Uurimuse käik	14
3.3.4 Eetilised aspektid.....	14
3.3.5 Analüüsimetod.....	15
4. Analüüs.....	16
Arutelu	28
Kokkuvõte	30
Kasutatud kirjandus:	31
Lisad	34

Sissejuhatus

Perekond on arenenud aja jooksul nii akadeemilise mõistena, ühiskonna struktuuri osana kui ka individuaalsel tasandil. Statistikas kasutatakse perekonna asemel ka leibkonna mõistet. Perekond võib kattuda leibkonna piiridega, kuid liikuda ka väljapoole, olenevalt sellest, keda inimene oma pereliikmeks peab. Perestruktuurid on väga mitmekesised ning võivad minna ühe leibkonna piiridest välja. Peamiselt on perekonna määratlusi uuritud täiskasvanute käsitluses, samas kui laste perekonnakäsitlused, kes on minu perekond, võivad erineda täiskasvanute käsitlustest. Perestruktuuride mitmekesisuse taustal on hakatud rääkima perekonnast kui võrgustikust, mis on laiem mõiste kui leibkond.

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on uurida laste käsitusi perekonnast kui võrgustikust. Uurimuse käigus proovin teada saada, keda peab laps oma pereliikmeteks, millised on nende omavahelised suhted ja milline tähtsus on pereliikmetel tema jaoks. Uurimuse viisin läbi 2017. aasta mais ning sellest uurimusest-võttis osa kaheksa 12-13- aastast last. Lastega viisin läbi poolstruktureeritud intervjuu Eric D. Widmeri sotsiaalse võrgustiku kaardistamise meetodil, mis jagunes kaheks etapiks: perekonna nimekirja koostamine ja poolstruktureeritud intervjuu (Widmer, Eric D., Aeby, G., Sapin, M. (2013).

Töö esimene osa esitab uurimuse teoreetilise tausta, millele järgneb metodoloogia tutvustus ja analüüs ning arutelu. Töö lõpeb kokkuvõttega.

Teoreetiline ülevaade

1. Perekond ja võrgustik

1.1 Perekonna määratlemine

Läbi aegade on püütud perekonda määratleda erinevalt. See, kuidas inimesed oma perekonda ise defineerivad, näitab väga selgelt ära, kui kaugele asetatakse selle piirid. Kas saab olla üks kindel definitsioon perekonnale? Meie ümber on väga palju erinevaid perekonnavorme, mis teeb perekonna defineerimise veelgi keerulisemaks. Universaalne definitsioon nõuab varieeruvat lähenemist situatsioonidele ja sotsiaalsetele gruppidele nii ajalooliselt, arengu seisukohalt kui ka multikultuursest vaatenurgast lähtudes. Ühtne definitsioon ei ole perekonna mõiste puhul võimalik (Settles, 1987). Traditsioonilistes ühiskondades peetakse tavapäraseks perekonda, mille moodustavad ema, isa ja lapsed. Varasematel aegadel arvestati sinna hulka ka veel nendega koos elavad vanavanemad (Tuuling, 2007).

Ameerika antropoloog George Peter Murdock on defineerinud perekonda järgmiselt: „Perekond on sotsiaalne grupp, kuhu kuuluvad vähemalt kaks eri soost reproduktiivset täiskasvanut, kellel on ühiskondlikult aktsepteeritud seksuaalsuhe, vähemalt üks bioloogiline või adopteeritud laps ning kes jagavad koos ühist elukohta ja majapidamist.” (Murdock, 1949: 1).

Talcott Parsons (1955) on vaadelnud perekonda kui allsüsteemi ühiskonnas, kus tema olemus määratakse funktsioonide järgi. Ta on vaadelnud perekonda sarnaselt Murdockile, kus perekond koosneb abielupaarist, lastest ning ühisest elukohast. Sarnaselt on defineerinud perekonda ka Eleanor Macklin (1987). Tema ütleb, et perekond on legaalne, elukestev, seksuaalselt eksklusiivse abieluga mehe ja naise vahel, kellel on lapsed ja kus mees on peamine toitja ja ülim autoriteet. Lääne kultuuris on perekonda defineeritud kui abielus paari koos lastega, kes jagavad ühiselt kodu, sellega seotud ülesandeid ja kohustusi vastavalt soole (Strong ja DeVault, 1993). Reiss-i (1981) jaoks on perekond väike toetav grupp, kellele on oluline just laste olemasolu, et perekond saaks eksisteerida. Neid, kellel lapsed puuduvad, ei saa arvesse võtta perekonnana.

Kuigi me oleme harjunud perekonnaks pidama eelkõige just abielupaari koos lastega, siis tegelikult on võimalik perekonnaks pidada ka näiteks ühes leibkonnas elavaid inimesi (Strong

ja DeVault, 1993). Broderick(1987) on öelnud, et perekonna definitsiooni kasutatakse igapäevaelus sama tähendusega nagu seda on leibkond. Perekonnaliikmed ei pruugi kattuda leibkonna liikmetega mistõttu ei saa neid mõisteid üheselt defineerida.

Bossi (1987) arvates ei saa olla ainult üks perekonna mõiste. Iga inimene defineerib perekonda erinevalt. Pere on tema arvates seotud kahe või enama isikuga, kes elavad samas leibkonnas ja on ühendatud veresugulusel, abielul või adopteerimisel. Ühtset perekonna mõistet on raske määratleda, sest iga indiviid näeb maailma erinevalt ja seab standardid perekonnast vastavalt enda vaadetele. Samuti mängivad indiviidi perekonna defineerimisel rolli temaga samas leibkonnas elavad inimesed, kuna nendega on kokkupuude tihedam ja neid võib samuti määratleda kui perekonda.

Perekonna määratlused on ajas väga palju muutunud ja John Petersi (1999:55) sõnul on perekonna mõistet on tihtipeale valesti kasutatud. Tema sõnul kajastab see mõiste ka erinevaid sotsiaalseid suhteid. 1980-datel hakkasid tekkima mitmed uued perekonnavormid ja perekonna mõiste muutus laialdasemaks, mistõttu ka traditsioonilise perekonna definitsiooni asemel hakati kasutama ulatuslikumat seletust perekonnale. Samuti on muutunud perekonna funktsioonid. Norra sotsioloogi Arnlaug Leira(1996) arvates võib olla nüüdisajal perekonnas üks või enam täiskasvanut, kes võtavad vanemliku vastutuse ühele või rohkemale lapsele. See võib ka viidata ühele või mitmele täiskasvanu lapsele või lastele, kes jagavad oma leibkonda vanematega.

1.2 Võrgustik

„Võrgustik“ laiem termin kui perekond, kool, töö ja sõbrad. Indiviidi lähivõrgustiku liikmeteks võivad olla naabrid, sugulased jne. Tänapäevaseid pereforme on iseloomustatud kui keerulisi suhetevõrgustikke, mis läheb kodustest piiridest välja. Perekeskne võrgustik koosneb peamiselt tuumperekonnast ja lähisugulastest (Klefbeck ja Ogden, 2001).

Sotsiaalvõrgustiku mõiste hõlmab nii isikuid kui ka nendevahelisi kontakte. Klassikaline definitsioon pärineb J.C. Mitchellsilt (1969): „Sotsiaalvõrgustik on grupile tüüpiline kontaktide mudel, mille omadused aitavad seletada grupi kuuluvate indiviidide käitumist“. Sotsiaalvõrgustikke uurivate sotsioloogide ja sotsiaalanthropoloogide poolt sagedamini esitatavad küsimused on: kui palju isikuid on omavahel kontaktis? Missugustes küsimustes nad omavahel ühendust võtavad? Põhjalikuma selgituse tarvis joonistatakse suheteskeeme, nt sotsiogramme, mille visandamisel püütakse silmas pidada ka selliseid olulisi näitajaid nagu võrgustiku suurus, suhete tihedus ja võrgustikusiseste mikrosüsteemide olemasolu. Mikrosüsteemiks peetakse lapse esmast keskkonda, milles tal on võimalus areneda, saada erinevaid kogemusi ja luua isikliku reaalsuse.

Ühiskonnaga kohandumine toimub enamasti sotsiaalvõrgustikus. Sotsialiseerumisprotsessi võtavad inimesed kaasa just need väärtused, normid ja reeglid, mis kehtivad gruppides, kuhu nad ise kuuluvad. Väga oluline on eristada primaarset ja sekundaarset võrgustikku. Primaarseks võrgustikuks on vanemad, õed-vennad, sugulased, naabrid ja sõbrad. Kui lapsel tekib probleem, tulevad appi tavaliselt just need inimesed. Nad on rasketes olukordades lapsele toeks. Need on inimesed, kes tunnevad üksteist ja on omavahel lähedases kontaktis. Sekundaarne võrgustik koosneb erinevatest professionaalidest (Klefbeck ja Ogden, 2001).

Isikliku (esmase) võrgustiku tähtsaim joon on mitteametlikkus. Cochran ja Brassard(1979) väidavad artiklis „Child Development and Social Network“, et kui laps tahab arendada tuumperekonna väliseid kontakte, peab tema võrgustikus valitsema teatud üksmeel. Kui lapsevanemad suhtlevad lapse võrgustiku teiste liikmetega, julgevad ka lapsed nendega suhteid luua. Mida rohkem kontakte ja suhteid lapse ümber on, seda parem lapsele. Seepärast mõjub lapsele hästi, kui vanemad ja lastega seotud inimesed üksteist tunnevad. Teised kaudsemad kontaktid, näiteks kooli ja kodu vahel, on samuti positiivse mõjuga, ent avatud ja

otsesed suhtluskanalid võimaldavad kahepoolset infovahetust ning soodustavad lapse arengut rohkem (Klefsbeck ja Ogden, 2001).

Enamus uuringuid tegelevad peresidemetega, kus võetakse fookusesse leibkonnad ning paarigeneratsiooni uurides on fookuses paaride, vanemate ja laste suhted. Sotsiaalse võrgustiku meetod laiendab pere definitsiooni, kus individuaal defineerib ise enda jaoks perekonna mõiste. Tänu sellele on võimalik perevõrgustiku kaardistamise aluseks võtta vastastikust sõltuvust teiste pereliikmete vahel (Aeby, G., Sapin, M., Widmer, E.D., 2013).

Perevõrgustik võib olla nii kaasav kui ka väljajättev. Kaasavuse korral hoitakse võrgustikus ka neid, kes elavad leibkonnast väljaspool ning ei pruugi olla veresuguluses. Täiskasvanutega võrreldes on lapsed rohkem kaasavamad (perekonda kaasatakse sõbrad, vanavanemad jne). Väljajätteva puhul võib inimene välja jätta näiteks inimesed, kellega ta on veresuguluses, kuid oma perekonnaks siiski ei pea (laps jätab perekonna määratlemisel välja eemal elava vanema). Kaasamine ja väljajätmine on sotsiaalsed protsessid, mis võivad sõltuda näiteks lahutatud ja uue partneri leidnud vanemate ja laste erinevatest elukogemustest ja tingimustest (Castrén ja Widmer, 2014).

2. Lapse perspektiiv

2.1 Lapsed kui sotsiaalsed toimijad

Viimastel aastatel on tekkinud uus paradigma laste ja lapsepõlve mõistmisel, kus lähenetakse lastele kui subjektidele ja aktiivsele sotsiaalsele toimijale (Qvortrup 1991; Christensen, 1998; Christensen ja James 2000).

Argument sellise fookuse loomiseks on mõneti vastandumine traditsioonilisele lapse ja lapsepõlve käsitlesele, millega positioneeriti lapsed passiivseteks uurimisobjektideks, ignoreerides nende eale vastavat sotsiaalset kompetentsust.

On neli perspektiivi kuidas lapsi identifitseeritakse uurimustes - laps kui objekt, laps kui subjekt, laps kui sotsiaalne toimija (Christensen, 1998; Christensen ja James 2000), lapsed kui uurimuses osalejad ja kaasuurijad (Alderson, 2000; Woodhead ja Faulkner, 2000). Nendest esimesed kaks moodustavad pikaajalise osa sotsiaalteaduse traditsioonist ning kahte viimast on hakatud kasutama alles viimasel paaril kümnendil (Prout, Christensen 2002).

Laps kui sotsiaalne toimija - see suhteliselt uus lähenemine näeb lapsi seotuna kui subjekte uurimuses. Seda lähenemist tuleb vaadelda sügavuti, et näha lapsi kui sotsiaalseid toimijaid oma kogemuste ja arusaamadega. Lapsi vaadeldakse kui toimijaid, osavõtjaid, muutujaid ja nende elus toimuvaid muutusi sotsiaalse ja kultuurilise maailma järgi, kus nad ise parasjagu elavad. Tavaline uurimuse ülesehitus on selline, kus antakse lastele keskne ja autonoomne kontseptuaalne staatus (Corsaro, 1997). Selle lähenemise võti on selles, et uurimuses ei tehta põhimõttelist vahet lastel ja täiskasvanutel.

Laps kui uurimuses osaleja ja kaasuurija - selle lähenemise arendamisel on lähtunud laste perspektiivist, kus nad on aktiivsed osalejad uurimuse protsessis nagu nad on ka sotsiaalses elus (Alderson, 2000; Thomas ja O'Kane, 1998). See perspektiiv on saanud toetust just nendes osades, kus rõhutatakse laste osalemisõigusi. *UN Convention On The Rights Of The Child* rõhutab kõiki tegevusi, kaasaarvatud uurimusi, mis mõjutavad lapsi. Need peaksid lapsi nägema kui kaasinimesi ja aktiivseid kodanikke. See lähenemine toetab ideed, et lapsed on kaasatud, informeeritud, nendega on läbi räägitud ja neid on kuulatud.

2.2 Probleemi seade

Perekonda võib käsitleda kui võrgustikku, mille mõned liikmed ületavad leibkonna piire, st mõned selle liikmed elavad koos ja mõned mitte. Perekond kui võrgustik võib moodustada mitmeid leibkondi ning omada bioloogilisi ja mittebioloogilisi sidemeid.

Mulle teadaolevalt ei ole teismeliste perekonnamääratlust leibkonnatüüpide kirevuse kontekstis uuritud. Uurides rohkem antud teemat saaksime palju rohkem infot sellest, milline on lapse nägemus oma perekonnast kui võrgustikust. Minu uurimuse eesmärgiks on uurida laste käsitusi perekonnast kui võrgustikust. Järgnevalt sõnastan uurimusküsimused, millele proovin uurimuse käigus vastused leida:

- Keda peab laps oma perekonnaks?
- Milline tähtsus on pereliikmetel tema jaoks?
- Kuidas toimib perekond kui võrgustik lapse perspektiivist?

3. Metoodika

3.1 Metodoloogiline lähtekoht

Perekonda saab määratleda kui inimesi, kes elavad koos ühes leibkonnas ning kasutavad ühised ressursse, kuid perekond võib eksisteerida ka väljaspool leibkonna piiri ning omada nii bioloogilisi, poolbioloogilisi ja mittebioloogilisi omavahelisi sidemeid. Tänapäeval, kui perekonnastruktuurid on mitmekesised, on oluline uurida perekonda kui suhete võrgustikku ning seda, kuidas see võrgustik ka võrgustikuna toimib. Lapse jaoks on perekond väga oluline. Kuna leibkonnastruktuurid on ajas väga palju muutuvad, siis liiguvad ka lapsed ühest leibkonnastruktuurist teise, millest tulenevalt on käesoleva uurimuse keskmes laste käsitused nende perekonnast. Eeldades, et laste arusaam perekonnast võivad ületada leibkonna liikmelisuse piire, siis analüüsin laste käsitusi perekonnast kui võrgustikust. Kuna uurimuse eesmärgiks on just laste tähendused ja tõlgendused oma perekonna kohta, siis on sobiv kasutada kvalitatiivset uurimisviisi.

3.2 Teoreetiline lähtekoht

Uurimistöö teoreetiliseks lähenemiseks valisin sotsiaalkonstruksionismi, mis käsitleb sotsiaalset reaalsust tegelikkuse tähendusliku osana, kus perekond on nii sotsiaalselt kui ka individuaalselt konstrueeritud. Sotsiaalse konstruksionismi arengus on oluline roll fenomenoloogial. Peter Berger ja Thomas Luckmann (1966) esitavad teooria sellest, kuidas indiviidi seisukohalt objektiivsena tunduv maailm on tegelikult sotsiaalselt konstrueeritud, st loodud inimeste tõlgendustegevuses. Sotsiaalsele konstruksionismile on omane kriitilisus maailma mõistmise enesestmõistetavate viiside suhtes, milles väljenduvad dominantsete sotsiaalsete gruppide huvid. Gergen (1982) on nimetanud kolm väljakutset, mida sotsiaalkonstruksionistlik lähenemine esitab empiirilisele uurimusele. Esimeseks on metodoloogiline väljakutse: uurimise eesmärgiks ei ole kõikehõlmavate seaduspärasuste avastamine, vaid uuritava objekti konstrueerimise protsessi dokumenteerimine ja mõistmine. Teiseks refleksiivsus – uurimuse teostaja ülesanne on oluline silmas pidada seda kasu, mida uurimusega seotud inimrühmad uurimusest saavad. Tähtis on see, et tulemus ei kahjustaks, vaid tooks suurimat võimalikku kasu osalejatele ja ühiskonnale tervikuna. Refleksiivne arutelu, mis põhineb kriitilisel analüüsil võimaldab olemasolevaid diskursiivseid objekte ja

toimimisviise ümber hinnata: iseenesestmõistetavana tunduvat dekonstrueerida ja rekonstrueerida. Kolmas väljakutse on loomingulisus. Uurimus on paratamatult sekkumine inimeste argiellu, seega tuleb anda kriitiline hinnang olemasolevale olukorrale. Oma uurimusega ei otsi ma uusi seaduspärasusi, vaid püüan mõista ja kriitiliselt analüüsida oma uurimuses osalenute subjektiivset reaalsust.

3.3 Meetod

3.3.1 Andmekogumismeetod

Oma töös lähtun Eric D. Widmeri perekonna kui võrgustiku uurimise meetodist. See koosneb kahest osast - esimene osa dokumenteerib subjekti jaoks olulisi perekonnaliikmeid ja teine osa mõõdab suhteid nende vahel. Antud meetod võimaldab saada head ülevaadet pereliikmete vahelistest sidemetest, mis perekonna konfiguratsioonides esinevad. Neid sidemeid saab vaadelda sotsiogrammidenäna, mis annavad lihtsa ja hea ülevaate suhetest ja nendega kaasnevast infost, mis toimub perekonna sees.

Widmer kirjeldab perekonna võrgustiku meetodit järgmiselt- kõigepealt tuleb loetleda, kes on uurimuses osaleja perekond just tema arvates, ja siis uurida, milliseid suhteid näeb ta nende inimeste vahel (maatriks 0 - ei suhtle; 1 - suhtleb). Selle põhjal koostatakse hiljem sotsiogramm.

Osalejaid juhendatakse, et termin „oluline“ tähendab inimesi, kes on olnud tähtsas, vahet pole kas negatiivses või positiivses rollis, nende elus viimase aasta jooksul. Selle põhjal kogutakse sotsiaal-demograafiline informatsioon. Samamoodi kogutakse ka infot loomulikest peresidemetest, suhete pikkusest ja kontakti tihedusest.

Üks sotsiaalse võrgustiku meetodi tugevusi on see, et nad lubavad uurijatel arvesse võtta suhete matriitsi, mis annab võimaluse kinni püüda ka eripärase struktuuralse joone (Widmer, 2010). Vaadeldes perekondi kui konfiguratsioone, siis uurijad saavad suurt kasu mõõtmiste ulatusest, mis on laialdaselt kasutatud sotsiaalse võrgustiku analüüsis. Mõiste „perekond“ on meelega jäetud defineerimata, et identifitseerida inimeste isiklike perekonna definitsioone.

Antud perekonna võrgustiku meetod on hea analüüsivaks suhteid indiviidide vahel, sest respondentidelt palutakse, et nad kirjeldaks oma suhteid teiste pereliikmetega.

Kohandasin Widmeri perekonna kui võrgustiku uurimise meetodit oma uurimuse vajadustele vastavaks. Esiteks, palusin uurimuses osaleval lapsel kirjutada üles kõik, kellega ta koos elab. Teiseks palusin tal nimetada kõik, keda peab ta oma perekonnaks. Seejärel uurisin lapse tähendusi ja tõlgendusi oma perekonna kohta poolstruktureeritud intervjuu abil. Kogu

intervjuu vältel oli tal õigus oma perekonnana määratletud liikmeid muuta. Intervjuus uurisin, millised on suhted lapsel oma pereliikmetega ning kui tähtsaks ta neid enda jaoks peab. Intervjuu küsimused olid varasemalt kavandatud (lisa 1), kuid spetsiifilisemad ja sisulisemad küsimused kujunesid intervjuu käigus. Intervjuus osalejatega kohtusin ühe korra.

3.3.2 Uurimuses osalejad

Uurimuses kutsusin osalema 12-13- aastased lapsed. Uurimuses osales 8 last: 3 poissi ja 5 tüdrukut. Kõik osalejad olid eestlased ja elasid Kesk-Eestis.

3.3.3 Uurimuse käik

Uurimuses osalejate leidmine ei olnud keerukas. Kõik lapsed leidsin noortekeskusega koostööd tehes. Uurimuse viisin läbi noortekeskuses. Enne uuringu alustamist veendusin, et iga osaleja tunneks ennast mugavalt ja turvaliselt. Seejärel tutvustasin iseennast ja kirjeldasin enda uurimust ja vestluse olemust üldiselt. Kuna uurimus sisaldab ka intervjuud, siis küsisin igalt osalejalt luba selle salvestamiseks. Peale lapse nõusoleku saamist panin diktofoni käima. Järgnevalt andsin osalejale vajaliku ülesande ning kogu protsessi ajal küsisin ka erinevaid küsimusi, millest osad olid ette valmistatud ning teised tekkisid vestluse käigus, olenevalt sellest, kuidas vestluse käik arenes. Uurimuse kestus oli individuaalselt erinev, varieerudes 20 minutist 30 minutini.

3.3.4 Eetilised aspektid

Minu valitud intervjuueeritavad osalesid uurimuses vabatahtlikult. Uurimuses osalemiseks andis nõusoleku ka iga lapse vanem. Iga lapsega kokku saades rõhutasin kohe alguses, et kõik, mida ta mulle räägib, jääb ainult meie kahe vahele. Lisaks märkisin ära ka selle, et oma uurimuses ma ühtegi nime ei maini, mille järgi võib hiljem saada ta isikut tuvastada. Oma tulemustes ei kasuta ma laste endi, vaid suvaliselt valitud nimesid. Üritasin lastega suhelda võimalikult neutraalselt ning hoiduda ametlikust vormist, et laps tunneks ennast piisavalt mugavalt.

3.3.5 Analüüsimetod

Igat osalejat käsitlen eraldi juhtumina. Antud andmed tulenevad lapse poolt kirjutatud pereliikmete nimekirjast ning poolstruktureeritud intervjuust. Esimeses etapis kirjeldan iga juhtumit eraldi, teises etapis analüüsin temaatilise analüüsi võtteid kasutades kogutud juhtumeid ning võrdlen neid omavahel. Iga juhtumi kohta koostan saadud analüüsi põhjal perekonna võrgustiku kaardi ja lisan sellele kommentaari.

4. Analüüs

Jooniste kirjeldus:

↔ Kahe suunaga nool tähendab mõlemapoolset suhtlemist.

→ Ühe suunaga nool tähendab seda, et üks pool soovib teisega suhelda, teine pool aga mitte.

Ühes ringis olevad inimesed moodustavad ühe leibkonna.

4.1. Juhtum 1; Kadri

Pereliikmed, kellega elab koos:

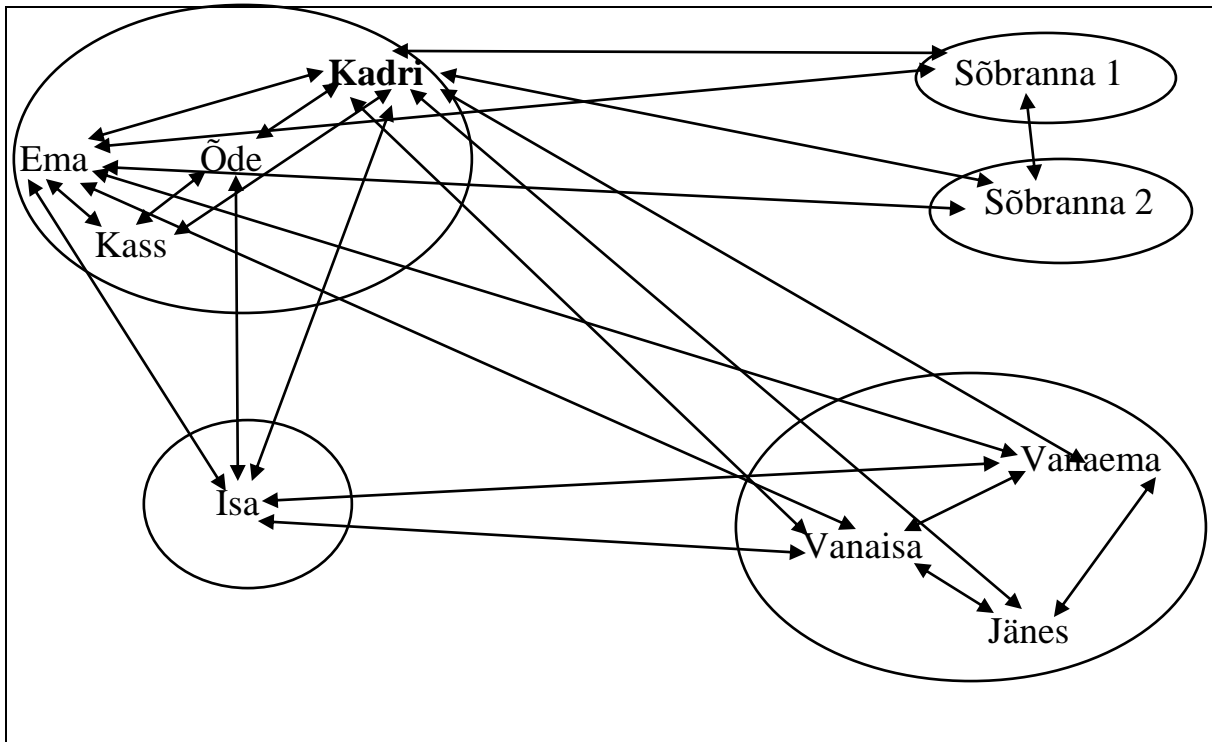
Ema, õde, kass

Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, õde, jänes, kass, isa, vanaema, vanaisa, sõbranna 1, sõbranna 2

Perekonna üldine kirjeldus

Tüdruk (13, edaspidi Kadri) elab koos oma ema, õe, kassiga. Need on tema jaoks perekond, sest nad elavad temaga koos. Isa elab neist eraldi ning emal teist kaaslast ei ole. Ema ja isa saavad oma vahel hästi läbi ning ka Kadri ja isa suhted on head. Isa kolis ära paar aastat tagasi, aga Kadri ei osanud põhjust öelda. Ta veedab oma isaga aega iga nädal. Isal teist perekonda ei ole. Vanaema ja vanaisa peab Kadri ka oma pereliikmeteks. Ta suhtleb nendega iga nädal ja käib neil külas. Ka Kadri vanemad saavad vanavanematega hästi läbi. Kadriil on kaks sõbrannat, keda ta ise peab nagu õdedeks. Ta on öelnud: "Ma rohkem usaldan sõbrannasid, sest ma ei julge emale kõike rääkida. Kui ma mõne sõbraga tülli lähen, siis ma ei lähe sellest emale rääkima." Kadri ema teab tema sõbrannasid ja vastupidi. Nad saavad üsna hästi oma vahel läbi. Kadri tunneb, et mõlemad vanemad on siiski piisavalt tema jaoks olemas ning toetavad ja innustavad teda tegemistes. Kassi ja jänest peab ta ka oma pereliikmeteks, sest lemmikloomad on tema jaoks väiksest saati olnud olulised. Nendega saab Kadri mängida ja tõdeb, et ka vahel räägib nendega.

Joonis 1. Kadri perevõrgustik

Antud perevõrgustik (Joonis 1) on tihe ja hästi toimiv. Kadri on kaasanud oma perekonda nii need, kellega ta koos elab kui ka need, kes on tema leibkonnast väljaspool. Kadri võrgustikus on temaga bioloogiliselt seotud inimesi kui ka mittebioloogilisi liikmeid (nt sõbrannad). Iseloomulikuna on lisatud eri leibkondades olevad lemmikloomad.

4.2 Juhtum 2; Mari

Pereliikmed, kellega elab koos:

Ema, kasuisa, õde 1, õde 2, sündiv õde.

Perekonna, kui võrgustiku liikmed:

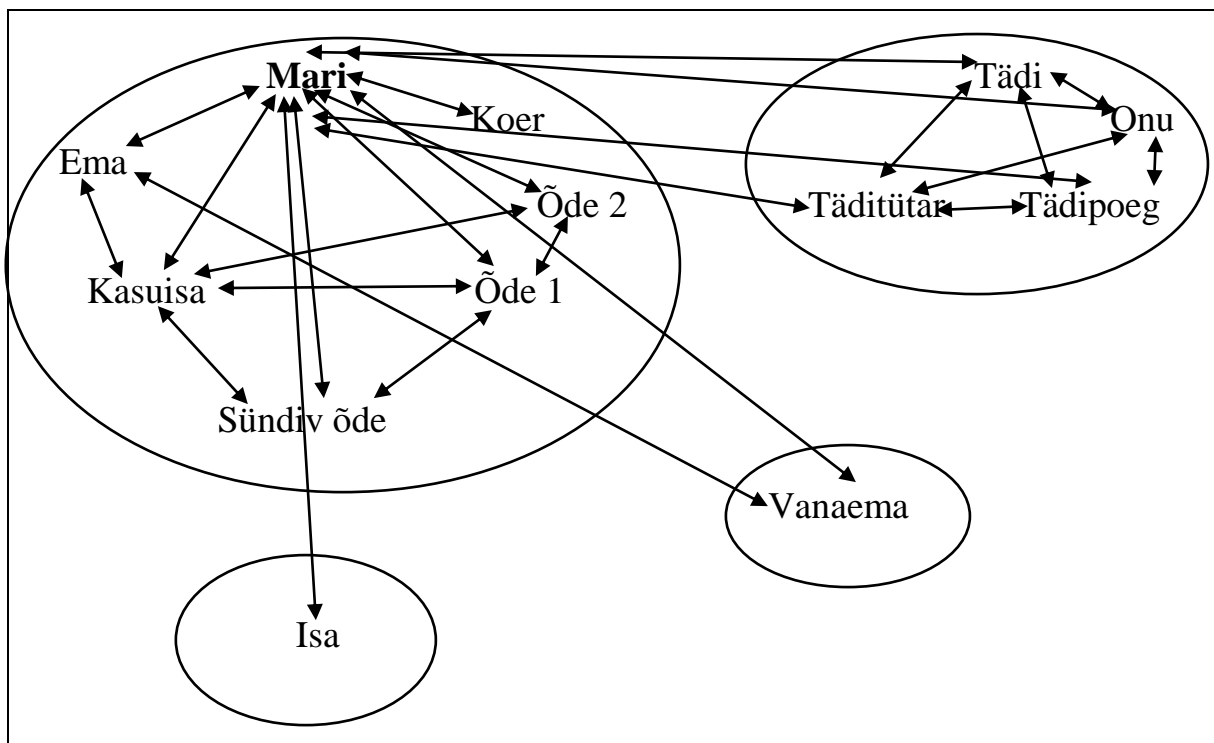
Ema, kasuisa, 2 õde, sündiv õde, isa, koer, tädi, onu, tädipoeg, täditütar, vanaema.

Perekonna üldine kirjeldus

Tüdruk (12, edaspidi Mari) elab koos kasuisa, ema, 2 õega. Üks õde on alles sündimas. Neid peab ta oma perekonnaks, sest nemad aitavad teda kui midagi on valesti või kui vajab abi.

''Ema ja isa toetavad mind ka kooli ja kõige muu suhtes. Nad võimaldavad mulle kõike, mida on vaja. Näiteks mul on normaalsed riided.'' Isa Mariga koos ei ela, aga peab temaga suhet heaks. ''Isa ka aitab ja toetab mind just näiteks rahaliselt.'' Mari peab tähtsamaks pigem kasuisa kui oma isa, sest tema ei ähvarda ema. Ema ja isa omavahel ei suhtle. Kasuisa on

rohkem toetavam ning on igapäevaselt olemas. *'' Pärिसisa ei helista ega midagi. ''* Mari vanemad tunnevad ta sõpru ja nende omavahelised suhted on head. Kasuisa ei ole kunagi kohtunud ega kontaktis olnud pärisisaga. Intervjuu käigus nimetas Mari oma kasuisa ''isaks''. Mure puhul pöördub Mari peamiselt ema poole. Kasuisa käest palub abi näiteks siis, kui tahab emale mingit üllatust teha ja vajab veidi raha .Ema ja kasuisaga ei ole Mari üldiselt tülitunud, pigem vahel tulevad ette ainult mõned nääklused. Mari peab perekonnaks ka oma kunagist koera, keda enam kahjuks ei ole. Temaga sai mängida ja aega veeta väga palju. Kui Mari elas varasemalt teises kohas, siis seal elasid temaga koos ka tädi, onu ja nende kaks last. Ta peab ka neid mingil määral oma perekonnaks, sest nad elasid koos ja nende läbisaamine on hea. Maril on ka vanaema, keda ta ka ikkagi peab oma perekonnaks. Nad saavad oma vahel hästi läbi. *'' Mu vanaema on hästi hooliv ja ma ei taha tema ees kunagi kurb olla. ''* Mari tahaks veeta rohkem vanaemaga aega, aga ta ütleb, et isa(kasuisa) takistab, sest ei taha, et Mari oleks perekonnast eemal.

Joonis 2. Mari perevõrgustik

Mari peab oma võrgustiku(Joonis 2) liikmeteks vaid neid isikuid, kellega tal on veresugulus. Mari perekond ületab tema leibkonna piire. Traditsiooniliselt on tema peres lemmikloom.

Mari perevõrgustik paistab üldiselt olema Mari suhtes hästi toimiv, kuid eri võrgustiku osad omavahel on vähem seotud.

4.3 Juhtum 3; Tiina

Pereliikmed, kellega elab koos:

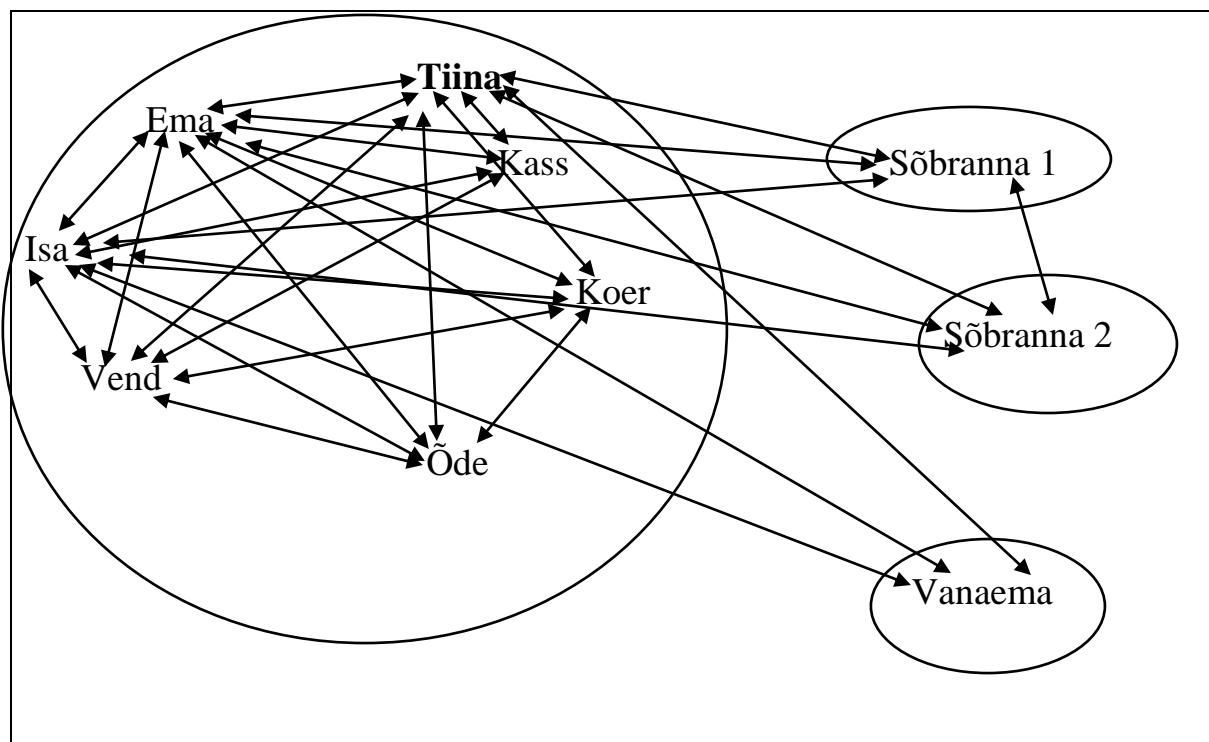
Ema, isa, vend, õde, kass, koer.

Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, isa, vend, õde, kass, koer, vanaema, sõbranna 1, sõbranna 2.

Perekonna üldine kirjeldus

Tüdruk(13, edaspidi Tiina) elab koos ema, isa, venna, õe ja koduloomadega. Pereliikmeks nimetas ta alguses ka vanaema, aga tema nendega koos ei ela. Ema on tema jaoks oluline, sest temaga saab erinevaid asju arutada, isaga saab palju koos olla ja rääkida. Venna ja õega saab koos asju teha ja Tiina saab neid õpetada. Vanaema peab ta pereliikmeks selle pärast, et ta käib tihti seal ja veedab vanaemaga palju aega koos. Ka vanemad saavad vanaemaga hästi läbi. Tiina peab oma koduloomi, oma kassi ja koera, pereliikmeteks ühel kindlal põhjusel: *''Koduloomad lihtsalt tekitavad seda head õhkkonda kodus.''* Tiina tunnistab, et tal on parem kontakt isaga kui emaga. *''Kui on mingeid saladusi, mida rääkida, siis pöördun alati isa poole.''* Vend ja õde hoiavad pigem ema poole. Temal aga on vahel olnud tunne, et isa mõistab teda rohkem kui ema. Samas kinnitab Tiina, et isiklikel teemadel räägib ta siiski emaga. Tiina tunneb, et mõlemad vanemad toetavad teda piisavalt ja on tema jaoks olemas. Vennaga on suhted normaalsed, kuid peab seda suhtlemist omanäoliseks. Tal on kaks sõbrannat, keda ta võib kutsuda nagu õeks. Tiina peaks ka neid mingil määral oma pereliikmeteks. Vanemate läbisaamine sõbrannadega on väga hea.

Joonis 3. Tiina perevõrgustik

Tiina perevõrgustik (Joonis 3) koosneb peamiselt enda leibkonnast. Samas on ta kaasanud oma perekonda eemalelava sugulase, kuid ka need, kellega tal veresugulus puudub, st sõbrannad.

4.4 Juhtum 4; Paul

Pereliikmed, kellega elab koos:

Ema

Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, õde 1, õde 2, vanaisa, vanaema, onu, kass, isa

Perekonna üldine kirjeldus

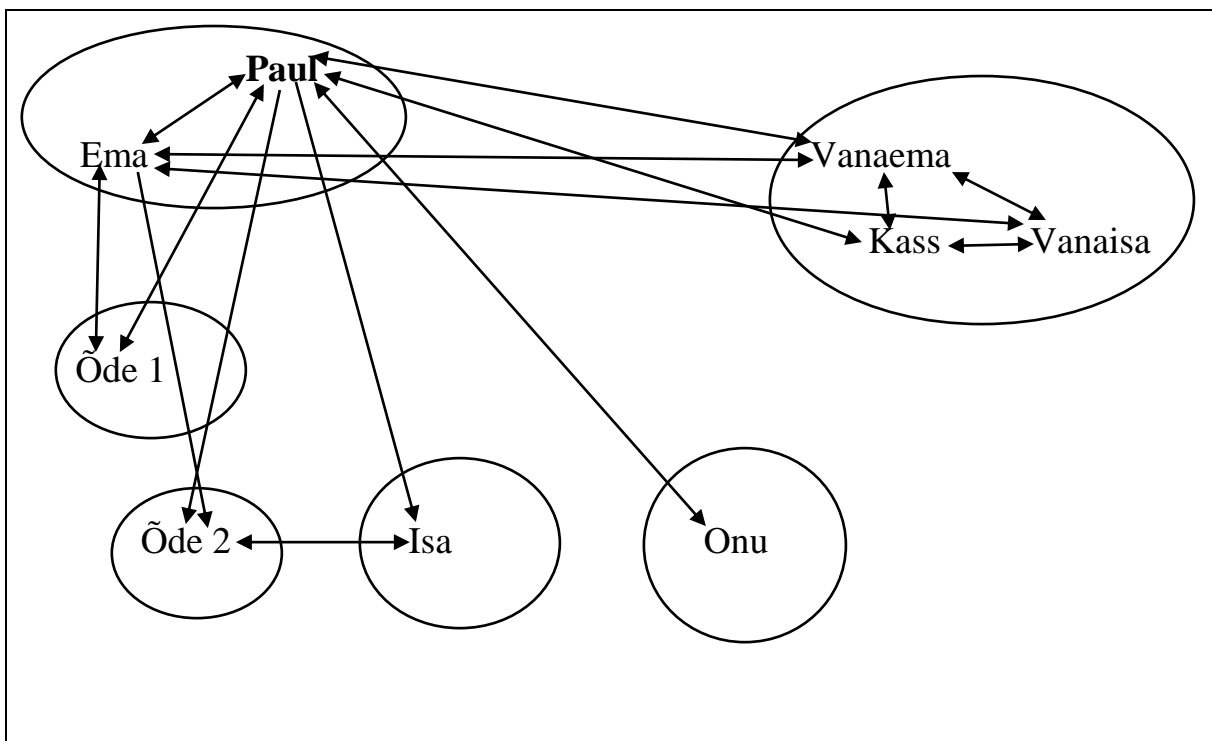
Poiss (13, edaspidi Paul) elab ainult emaga. Tal on kaks õde, kellest suhtleb ainult ühega (Õde 1). Isa on tal olemas, aga elab mujal ning nad enam ei suhtle. "Isaga vanasti suhtlesin, aga ta lõpetas 5-6 aastat tagasi minuga suhtlemise mingil põhjusel." Ema ei suhtle isaga üldse. Üks õdedest, kes elab Soomes ei suhtle Pauliga. "See õde suhtleb pigem isaga ja isa on õelnud õele, et ta ei suhtleks minuga ja nüüd on mind ära tõrjunud." Teise õega ei käi Paul samuti väga palju läbi, kuid üksteisega sidet siiski hoitakse. Kõige tähtsamaks peab ta oma elus siiski oma ema, kes on tal alati olemas. Ta räägib sellest, et iga murega saab ta pöörduda ema poole

ja tema tugi on Paulile oluline. Mõnikord nad ka tülitsevad, aga need tulenevad pigem Pauli laiskusest.

'' Üldiselt hoiame emaga siiski kokku. '' Emaga võib Paul rääkida kõigest muretsemata. Ka ema vahel räägib Paulile oma muredest ning Paul toetab oma ema samuti. Isa eeskuju Paulil ei ole, kuid kõige suuremaks eeskujuks peab ta oma vanaisa. Vanaisa toetab teda ja vajadusel saab ka Paul temalt abi.

'' Vanaisa suudab mul kõige rohkem tuju tõsta, ta viskab ägedaid nalju. Temaga ma tunnen end kõige mugavamalt kah. '' Vanaema on samuti Pauli arvates väga oluline tema elus, sest ta hoiab Pauli väga. Paul on kirjutanud pereliikmete nimekirja ka onu. Seda põhjusel, et ta suhtleb oma onuga üsna tihedalt ja peab teda enda jaoks oluliseks inimeseks.

Lemmikloomadest mainis Paul ära oma vanaema kunagise kassi. '' Vanaema juures oli üks kass, kes mulle väga meeldis ja teda võiks ka tegelikult pereliikmeks pidada. ''

Joonis 4. Pauli perevõrgustik

Pauli perevõrgustik(Joonis 4) on eelnevate juhtumitega võrreldes oluliselt hõredam ja Pauli suhtes vähem toimivam. Nii isa kui õega ta soovib suhelda, kuid nemad temaga mitte. Samas on kaasanud Paul oma perekonda ka mõned teised veresugulased, kellega ta ühes leibkonnas ei ela. Seega on Pauli perekonna võrgustik kaasav, samas isa ja õe poolset Pauli suhtes väljajättev.

4.5 Juhtum 5; Riivo

Pereliikmed, kellega elab koos:

Ema, isa, vend 1, vend 2, koer.

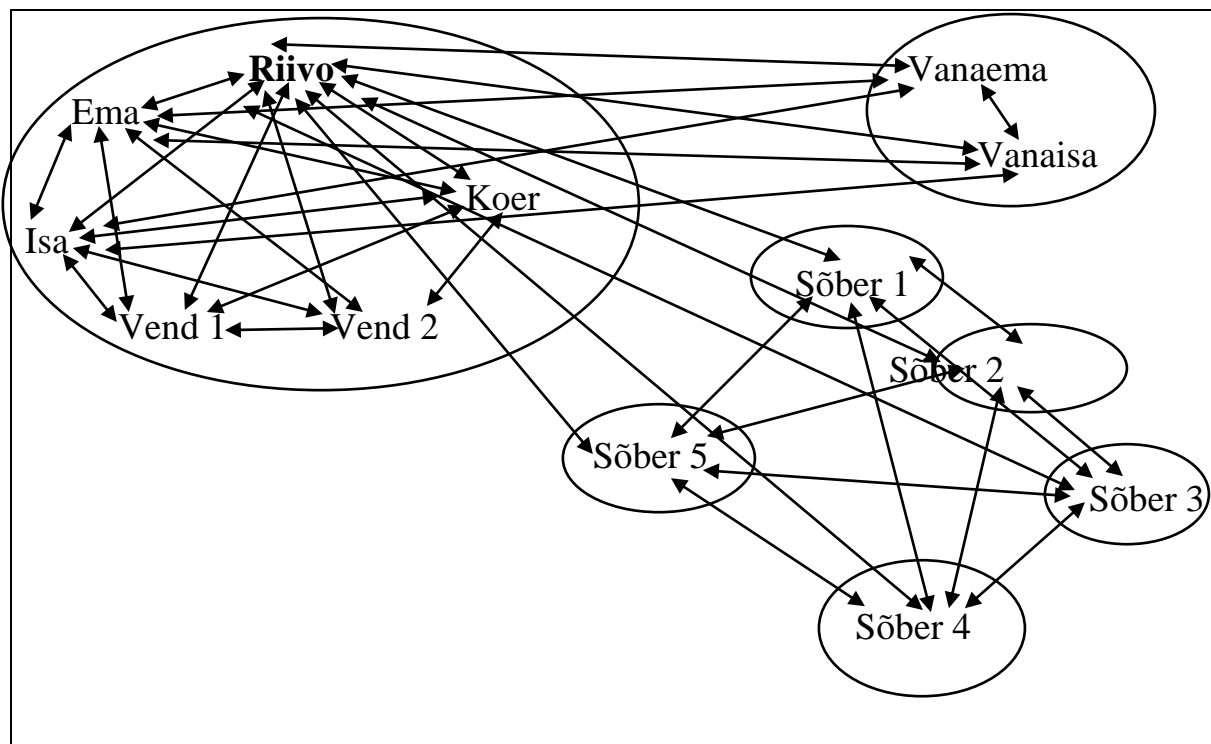
Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, isa, vend 1, vend 2, koer, vanaema, vanaisa, sõber 1, sõber 2, sõber 3, sõber 4, sõber 5.

Perekonna üldine kirjeldus

Poiss(13, edaspidi Riivo) elab koos ema, isa, kahe venna ja koeraga. Ta peab oluliseks oma vanemaid, sest kui tal on mure, siis ta saab nendega rääkida ja nad on alati tema jaoks olemas. Kui on mingi mure, siis ta läheb meelsamini emale sellest rääkima. Isaga räägib ta peamiselt spordi ja hobide teemadel. Vanemad saavad oma vahel hästi läbi Riivo arvates. ” Kui tuleb mingi tüli, siis kohe klaarivad ära.” Vendadega on läbisaamine hea, kuid vahel tuleb ka neil nääklemisi ette. Riivol on umbes viis sõpra, keda ta võib nimetada nagu vennaks. ” Nendega ma käin igapäevaselt läbi ja nad on samamoodi mul kogu aeg olemas. Nemad võiksid ka isegi olla mõnes mõttes minu pereliikmed.” Kõik sõbrad saavad omavahel hästi läbi.

Vanavanematega saab Riivo väga hästi läbi, kuid suhtleb harva. ” Tahaksin rohkem suhelda, aga nad elavad kaugel.” Ka vanematel on head suhted vanavanematega. Riivo peab oma koera parimaks sõbraks.

Joonis 5. Riivo perevõrgustik

Riivo perevõrgustik(Joonis 5) on tihe ja Riivo suhtes hästi toimiv. Lisaks leibkonnaliikmetele on ta kaasanud perekonda nii oma vanavanemad kui ka sõbrad. Riivo võrgustikus eristuvad selle põlvkondlikud osad (oma ema ja vennad kooselava leibkonnana ning vanavanemad eraldielava leibkonnana) ning omaloodud sõprade võrgustik.

4.6 Juhtum 6; Silver

Pereliikmed, kellega elab koos:

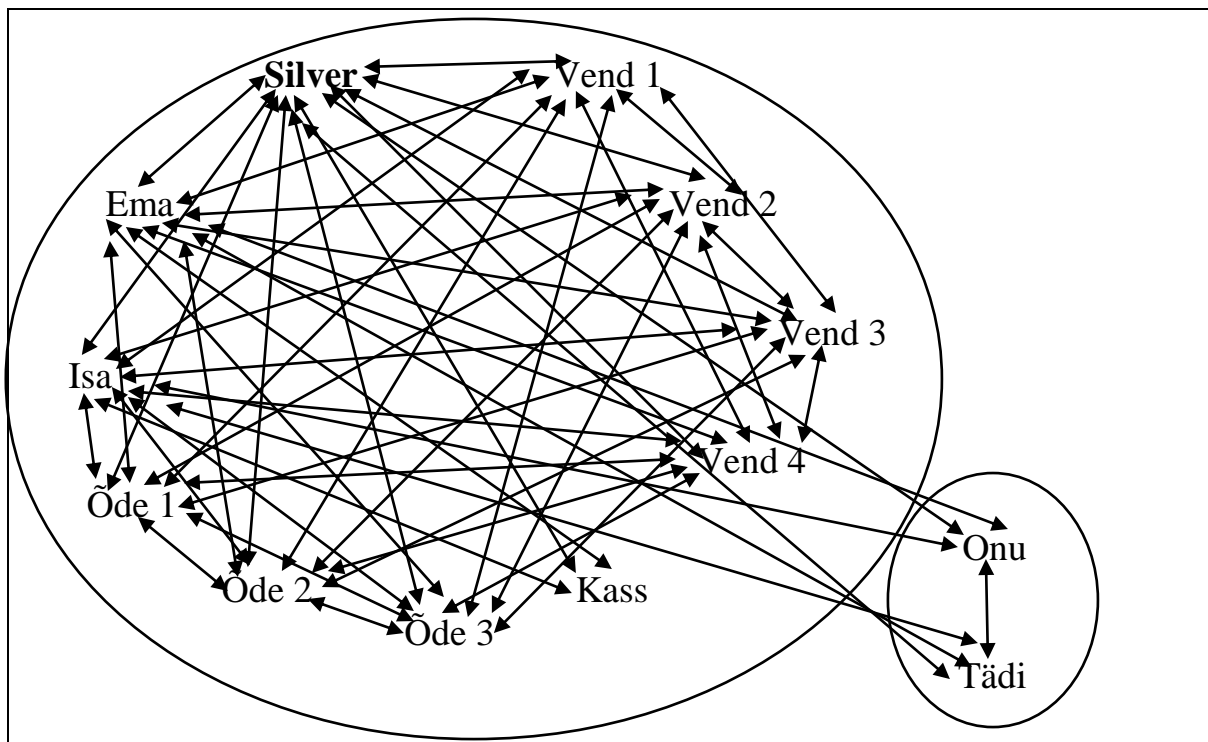
Ema, isa, vend 1, vend 2, vend 3, vend 4, õde 1, õde 2, õde 3, kass

Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, isa, vend 1, vend 2, vend 3, vend 4, õde 1, õde 2, õde 3, onu, tädi, kass

Perekonna üldine kirjeldus

Poiss(13, edaspidi Silver) elab koos ema isa, nelja venna, kolme õega ja kassiga. Nimetatud pereliikmeid peab ta tähtsaks, sest nad aitavad teda näiteks kooli asjadega ja muredega. ” *Muredega pöördun pigem vanemate vendade poole.* ” Emaga suhtleb Silver rohkem ,sest isa on pidevalt tööl ja vaba aega on üsna vähe. Isaga peamiselt tehakse koos maatöid. Perega veedavad nad üldiselt palju aega koos. Õdede- vendadega saab Silver väga hästi läbi. Osad küll elavad juba eraldi, aga Silver peab neid siiski enda jaoks tähtsaks. Sõpru ta oma perekonnaks siiski ei pea. Koduloomad on Silverile alati meeldinud ja on neid pidanud ka pereliikmeks. Praegusel hetkel on tal ainult üks kass. ” *Kassi pean ka oma pereliikmeks, sest ta on nagu parim sõber.* ” Onu ja tädiga, kes elavad Silverile üsna lähedal, saab ta hästi läbi. Ta suhtleb nendega üsna tihedalt. ” *Nemad on küll mulle nagu pereliikmed.* ” Ka vanemate läbisaamine onu ja tädiga on hea.

Joonis 6. Silveri perevõrgustik

Silveri perevõrgustik (Joonis 6) hästi tihe ja toimiv. Tema perevõrgustikku kuuluvad leibkonnaliikmed ning väljastpoolt veresugulastena onu ja tädi. Taas traditsiooniliselt laste puhul on lisatud pereliikmena lemmikloom.

4.7 Juhtum 7; Annika

Pereliikmed, kellega elab koos:

Ema, vend, kass 1, kass 2, koer

Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, vend, kass 1, kass 2, koer, vanaema 1, vanaema 2, sõbranna 1, sõbranna 2.

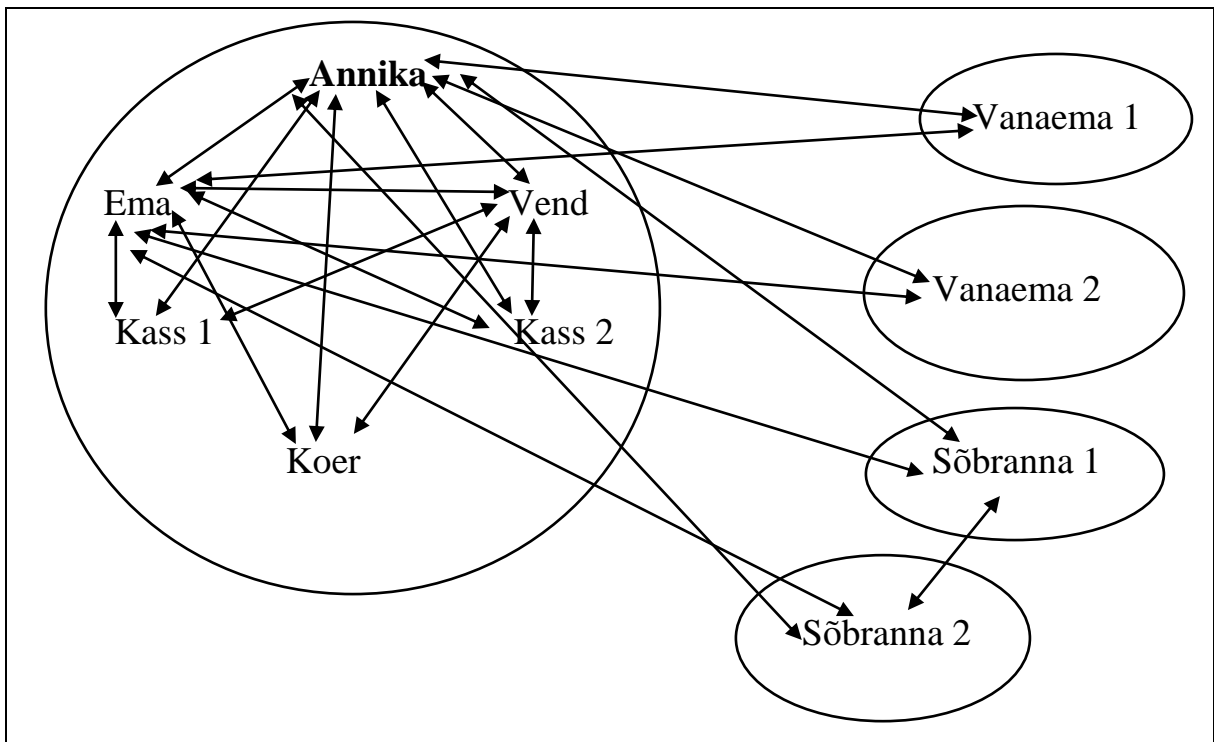
Perekonna üldine kirjeldus

Tüdruk (12, edaspidi Annika) elab koos ema ja vennaga, aga oma pereliikmete nimekirja lisas ka sõbrad ja loomad. Annika suhtleb isaga üsna vähe ning ei pea teda oma pereliikmeks. ”

Suhtleme ainult sünnipäevadel põhiliselt.” Ema ja isa omavahel ei suhtle üldse. Isa toetab Annikat ainult rahaliselt. ”

Kunagi tegime koos igast asju, aga enam mitte.” Annika jaoks on nii vend kui ema olulise tähtsusega tema elus. ” Näiteks kui mul on mure, siis vahel ma lähen emale rääkima ja vahel vennale. Kui keegi mind kiusab, siis sellest räägin vennale.” Ta peab oma ema ja venna juures oluliseks seda, et nad hoolivad temast, aitavad kui on mure, kuulavad teda ja üritavad alati mõista. Annika peab olulisteks pereliikmeteks ka oma

koduloomi- kaks kassi ja üks koer. Tema arvates kui koduloom võtta, siis ikka tuleks teda pidada pereliikmeks. Annika on kaks vanaema ja nendega on suhtlemine vahelduv. ” Vanaemadega vahel saan läbi ja vahel mitte, aga ma ei oska seletada miks see nii on. ” Ema siiski suhtleb mõlema vanaemaga. Sõbrannad on Annika jaoks samuti väga tähtsal kohal, neid on tal kaks. Ema saab nende mõlemaga läbi. Tihtipeale räägib ta teatud asju pigem sõbrannadele kui emale. ” Sõbrannad on väga tähtsad, aga ilma ema ja vennata ju ka elada ei saa. ”

Joonis 7. Annika perevõrgustik

Annika perevõrgustik(Joonis 7) koosneb mitmetest leibkondadest, mis omavahel ei ole eriti seotud. Siiski Annika suhtes tema perekond kui võrgustik paisab olevat hästi toimiv. Annika perevõrgustik on Eric Widmeri sõnastuses väljajättev: nimelt ei kuulu Annika perekonda tema juurest lahkunud isa. Samas on ta kaasanud perekonda vanaemad ja sõbrannad.

4.8 Juhtum 8; Liina

Pereliikmed, kellega elab koos:

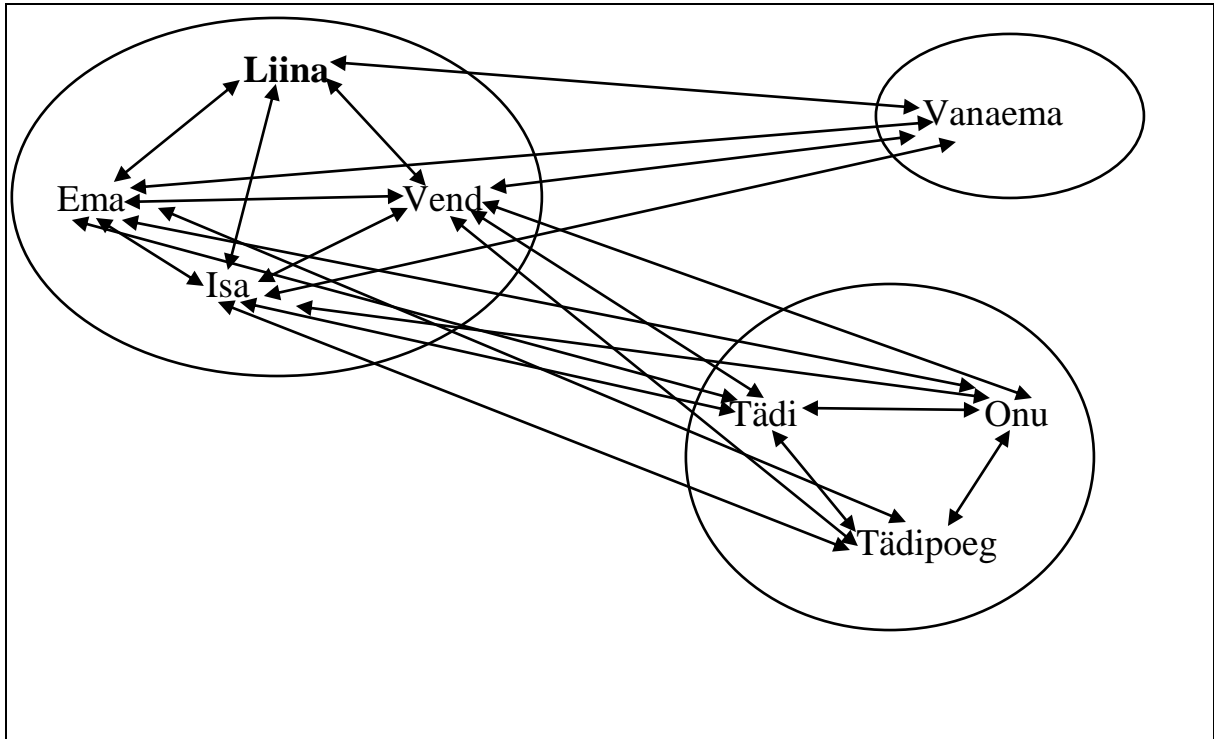
Ema, isa, vend

Perekonna kui võrgustiku liikmed:

Ema, isa, vend, vanaema, tädi, onu, tädipoeg.

Perekonna üldine kirjeldus

Tüdruk(12, edaspidi Liina) elab koos ema, isa ja vennaga. *'' Nad on minu jaoks väga olulised, sest ma saan neid kõiki usaldada.''* Oma pereliikmete nimekirja olid veel lisatud vanaema, tädi, tädipoeg ja onu. *'' Ma tean neid ju lapsest saati.''* Oma vanematega saab Liina väga hästi läbi. Ka vanemate omavaheline läbisaamine on hea. *'' Vanemad saavad minu arust väga hästi läbi. Vahepeal on väikesed tülid, aga see pole oluline.''* Liina tunneb, et tema mõlemad vanemad ja vend on talle piisavalt olemas. Vanemad tunnevad ka Liina sõprusringkonda. Otseselt ta kedagi oma pereliikmeks ei pea, aga mainib ära, et on teatud teemad, millest ta räägib pigem sõbrannadega kui vanematega. *'' Kui mulle näiteks keegi poistest meeldib, siis seda ütlen ainult tüdrukutele.''* Onu, tädi ja tädipojaga on Liinal suhted päris head. Ta küll mainib, et nad väga tihedalt ei suhtle, aga peab neid ikka enda jaoks olulisteks. Ka vanemad ja vend suhtlevad nendega ja suhted on head. Vanaemaga tunneb ta end väga mugavalt ja saab temaga hästi läbi. *'' Ta on nagu teise ema eest mulle.''* Vanemad saavad vanaemaga hästi läbi.

Joonis 8. Liina perevõrgustik

Liina perekond kui võrgustik(Joonis 8) koosneb kolmest leibkonnast, kes kõik on Liina suhtes veresugulased. Liina perekond paistab olevat võrgustikuna toimiv ja tihe.

Arutelu

Intervjuudest lastega tuli selgelt välja see, et iga uurimuses osaleja määratleb oma perekonda erinevalt. Perekond on sotsiaalkonstruksionismi kohaselt sotsiaalne konstruktsioon, st iga inimene konstrueerib oma perekonna, kes on selle liikmed ja kes mitte. Widmeri (Castrén ja Widmer, 2014) järgi võib perekonna kui võrgustiku konstruktsioon olla väljajättev (st mõni endine pereliige seda enam ei ole või mõni uus leibkonnaliige ei ole pereliige) ja kaasav (st pereliige võib elada leibkonnast väljaspool). Peamiselt kuulus lapsega kooselavate pereliikmete hulka ema, isa, vennad-õed ja koduloomad. Neid pereliikmeid peeti tähtsaks mitmetel põhjustel- neid saab usaldada, nad toetavad, nendega saab arutada erinevaid asju, nad aitavad näiteks koolitöodes ja on alati olemas, loomad on lihtsalt parimad sõbrad. Pervõrgustikud olid igas juhtumis erinevad nii suuruselt kui ka olemuselt. Kõikides juhtumites, kus üks vanem elas eraldi, oli selleks just isa. Perekonna määratlemisel lapse seisukohast oli oluliseks aspektiks kindlasti see, millised on nende omavahelised suhted ja kuidas hindab laps antud vanema osalust tema elus. See asjaolu kinnitab ka Trosti (1999) ideed, et lapse perepiirid on empiirilist laadi ja ta valib liikmeid nendesse omavahelistest suhetest lähtudes. Osades juhtumites laps siiski luges eemalelavat isa pereliikmeks ja osades mitte.

Mitme juhtumist tuli ka välja see, et laps ise sooviks oma eraldielava vanemaga suhelda, kuid lapsevanem ise sellest mingil põhjusel huvitatud ei olnud. Sellised olukorrad tulid välja Annika ja Pauli juhtumist. Väga kurb on tõdeda, kui peres lapsevanemad on mingitel põhjustel lahku läinud võib eemalelav lapsevanem suhtlemise sootuks lõpetada. Laste enda soov on muidugi eraldielava vanemaga suhelda, aga kahjuks ei sõltu suhtlemine ühepoolset ehk ainult lapsest. Muidugi ei ole ka teada, kas mittersuhtlemisel on ka mingi roll sellel vanemal, kellega laps elab. Seda saab hetkel ainult oletada, sest lapsed üldjuhul seda ei tea, kas üks vanem on keelanud teisel lapsega suhelda või ei. Suhtlemine eemalelava vanemaga tihtipeale häiritud just vanemate omavaheliste lahendamata probleemide tõttu, mis varjutavad lapse tegelikud vajadused (Kutsar, 2008). Nendest juhtumitest, kus isa lapsega ei suhtle, oli väga selgelt aru saada, et lapsele ei ole isa lahkumise põhjustest räägitud. Laps peaks siiski teadma, mis perekonna elus toimub, sest lapsevanemad on ju osa lapse perekonnast.

Laste jaoks olid tähtsal kohal ka need inimesed, kellega laps ühe katuse all ei ela. Kõik minu analüüsitavad juhtumid olid sellest aspektist sarnased. Kõige ilmekamalt tuli see välja Liina juhtumist, kus laps oli oma pereliikmete hulka märkinud lisaks emale, isale ja vennale ka vanaema, tädi, onu ja tädipoeg, kes olid talle emotsionaalselt olulised ning toetavad. Mitmel juhul tuli välja tõsiasi, et vanavanematega väga tihedaid suhteid ei ole. Samas on lapsed neid siiski pidanud tähtsaks. Sellest võib järeldada, et lapse puhul perekonna määratlemises ei olegi niivõrd oluline see, kui lähedased on nende suhted, vaid pigem laps seostab neid positiivsete emotsioonidega.

Kuna minu uurimustöös oli oluline aktsepteerida kõiki neid, keda laps oma perekonnaks nimetas, siis tuli ka juhtumitest välja koduloomade olulisus pereliikmetena. Peamiselt öeldi lemmikloomade kohta seda, et nad on nagu parimad sõbrad ja nad tekitavad head õhkkonda kodus.

Kokkuvõte

Antud uurimuse intervjuu toimus 2017. aasta aprillis ja mais. Uurimuses intervjuerisin kaheksat eesti last vanuses 12-13. Uurimuse põhieesmärgiks oli teada saada, keda peab laps oma perekonnaks, milline on nende tähtsus lapse jaoks ning kuidas lapse käitluses toimib perekond kui võrgustik.

Lähtuvalt uurimisküsimustest, sain järgmised tulemused:

1. Lapsed määratlesid oma perekonda erinevalt, olenevalt sellest, millised olid nende suhted antud isikutega. Intervjuudest ilmnis, et oluline roll oli lapse ja teise isiku vahelisel suhtel. Nii mõneski juhtumisel jäeti isa perekonna määratlemisel välja põhjusel, et isa lapsega ei soovi suhelda.
2. Lapsed pidasid pereliikmeid enda jaoks üsna tähtsaks. Lapse jaoks oli oluline, et pereliikmed on tema suhtes toetavad, neid saab usaldada ja nad on alati tema jaoks olemas, lemmikloomasid peeti oluliseks sõprade näol.
3. Lapsed näevad oma perevõrgustikku üldiselt hästi toimivana. Suhted lapse pereliikmete vahel on üldiselt head, seda vähemalt lapse vaatenurgast. Muidugi oli ka erandeid, kus laps ja näiteks isa ei suhelnud. See toob võrgustiku toimimisse kerged tõrked, kui teatud osapoolte vahel suhtlust ei toimu.

Analüüsisides uurimistulemusi, tegin alljärgnevad järeldused:

- Lapsed määratlevad oma perekonda pigem emotsionaalsest lähedusest.
- Laste jaoks on pereliikmed talle mitmel moel olulised.
- Lapsed ei pea oma pereliikmeteks mitte ainult veresugulasi, vaid ka näiteks sõpru ja koduloomi.
- Lapsed näevad oma perevõrgustikku üldiselt toimivana. Võrgustik ei toimi kohtades, kus omavaheline suhtlus on katkenud erinevatel põhjustel.
- Lapsed pigem kaasavad väljaspool leibkonda elavaid inimesi oma perekonda.

Kasutatud kirjandus:

- Alderson, P. (2000). Children as Researchers: The Effects of Participation Rights on Research Methodology. P. Christensen ja A. James (Toim.). *Research with Children: Perspectives and Practices*. London: Falmer Press.
- Berger, P.L. ja Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*
- Boss, P. (1987). In an educational tape coordinated by Bert Adams: What is family? Annenberg School of Communication, CPB course on family
- Brassard, J.A. ja Cochran, M.M. (1979). Child Development and Personal Social Networks
- Broderick, C. (1987). In an educational tape coordinated by Bert Adams: What is family? Annenberg School of Communication, CPB course on family
- Castrén, A-M., Widmer, Eric D. (2014) Insiders and outsiders in stepfamilies: Adults' and children's views on family boundaries.
- Christensen, P. (1998). Difference and Similarity: How Children's Competence is Constituted in Illness and its Treatment. I. Hutchby ja J. Moran-Ellis (Toim.). *Children and Social Competence: Arenas of Action*. London: Falmer Press.
- Christensen, P., James, A. (2000). *Research with Children: Perspectives and Practices*. London: Falmer Press. Corsaro, W.A. (1997). *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Cochran, M. M., J.A. (1979). Child development and personal social networks
- Corsaro, W.A. (1997). *The Sociology of Childhood*
- Gergen, K.J. (1982). *Toward transformation in social knowledge*. New York: Springer-Verlag.
- Klefbeck, J., Ogden, T. (2001). *Laps ja võrgustikutöö*. Tallinn. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus

- Kutsar, D. (2008). Lapse heaolu vananevas Euroopas. L. Ots (toim). *Uued ajad – uued lapsed*. (96-111). Tallinn: TLÜ Kirjastus
- Leira, A. (1996). Parents, Children and the State: Family Obligations in Norway, Oslo. Institute for Social Research, Report No. 96: 23.
- Macklin, E. (1987). Non-traditional family forms. In Sussman, M. & Steimetz, S. (Toim.) *Handbook of Marriage and the Family*. New York: Plenum Press.
- Medar, M. (2002). Sotsiaalteenused - kellele, miks ja kuidas? Pärnu.
- Mitchels, J.C. (1969). *Social Networks in Urban Situations. Analysis of Personal Relationship in Central African Towns*.
- Murdock, G. P. (1949). *Social Structure*. New York: The MacMillan Company
- Parsons, T. (1955). The American family: Its relations to personality and to the social structure, In Parsons, T. & Bales, R. F. (Toim.) *Family Socialization and Interaction Process*. Glencoe, IL: Free Press
- Peters, J. F. (1999). Redefining Western families. In Settles, B.H., Steimetz, S.K., Peterson, G.W., Sussman, M.B. (Toim.) *Concepts and Definitions of Family for the 21st Century*. Oxford: Haworth Press.
- Prout, A., Christensen, P(2002). Working with ethical symmetry in social research with children
- Qvortrup, J.(1991). *Childhood as a Social Phenomenon- An Introduction to a Series of National Reports*
- Reiss, D. (1981). *The family's construction of reality*. Cambridge,MA:Harvard University Press.
- Settles, B. H. (1987). A Perspective on Tomorrow's Families. In *Families in Multicultural Perspective*, ed. M. B. Sussman, and S. K. Steinmetz, New York: Plenum.

Strong, B. DeVault, C. (1993). *Essentials of the Marriage and Family Experience*. St. Paul, MN: West Publishing Company

Strömpl, J. (2012). Sotsiaalse tegelikkuse konstrueeritud iseloom ja interpreteeriv sotsiaalteadus. J. Strömpl, M. Selg, M. Linno (Toim.), *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöuurimuses* (lk 15-47). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Thomas, N., O’Kane, C. (1998). ‘The Ethics of Participatory Research with Children’, *Children and Society* 12(5): 336–48.

Trost, J. (1999) Family as a set of dyads. *Concepts and definitions of family for 21st century* (79-80). Binghamton: The Haworth Press

Tuuling, L. (2007). *Isaga koos on kasvada hea*. (Kasutatud 01.05.2017) <http://www.lasteaed.net/2007/12/12/isaga-koos-on-kasvada-hea>Widmer, E.D. (2010). *Family configurations. A structural approach to family diversity*. London: Ashgate.

Widmer, E., Chevalier, M., Dumas, M. (2005). Le “Family Network Method” (FNM): un outil d’investigation des configurations familiales a` disposition des therapeutes. *Therapie Familiale*, 26 (4), 427-445.

Widmer, E.D., Giudici, F., Le Goff, J.-M., and Pollien, A. (2009). From support to control. A configurational perspective on conjugal quality. *Journal of marriage and family*, 71 (13), 437-448

Widmer, Eric D., Aeby, G., Sapin, M. (2013). Collecting family network data. *International Review of Sociology*(27-46)

Woodhead, M., Faulkner, D. (2000). Subjects, Objects or Participants? Dilemmas of Psychological Research with Children. P. Christensen and A. James (Toim.). *Research with Children: Perspectives and Practices*. London: Falmer Press.

Lisad

Lisa 1

Intervjuu küsimused:

1. Kes on sinu perekond? Kes pead enda pereliikmeteks?
2. Mille poolest on need pereliikmed sinu jaoks olulised?
3. Kuidas sa tunned, kes sind toetavad ja annavad sulle nõu kui on halb / hea tuju?
4. Keda sa pead oma peres enda jaoks kõige olulisemaks inimeseks?
5. Kuidas Sinu pereliikmed omavahel läbi saavad?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anneli Djakiv

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Perekond kui võrgustik: lapse perspektiiv

mille juhendaja on Dagmar Kutsar,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 28.05.2018